

O tři dny později, krátce po poledni dorazil k branám paláce nejvyšší štolba následovaný svou družinou, kterou prach cest spolu s neodmyslitelným pachem lidského i zvířecího potu připravily o část původního lesku, seskočil z koně, oprášil si oděv, vystoupal po schodišti a vešel do předsálí, kam ho spěšně nasměroval vrchní lokaj, i když bude lepší rovnou přiznat, že si vůbec nejsme jisti, jestli v těch dobách takový titul skutečně existoval, ale zdá se nám příhodný pro postavu na hony čpící směsicí samolibosti a falešné pokory. Král se nemohl arcivévodovy odpovědi dočkat, proto nově příchozího bez prodlení přijal. Není divu, že s ohledem na význam okamžiku byla v audienčním sále přítomna i královna kateřina, která, jak je známo, se z rozhodnutí svého manžela a krále pravidelně účastnila sněmů, kde nikdy nehrála roli pasivního pozorovatele. Teď však měla královna kateřina ještě další důvod, proč chtěla být při tom, až se bude dopis okamžitě po doručení číst, neboť chovala slabou, byť nanejvýš nepravděpodobnou naději, že arcivévoda maxmilián napsal odpověď německy, a v tom případě by osoba k překladu nepovolanější byla už na místě, takříkajíc po ruce, připravená pracovat. Král převzal svitek z rukou nejvyššího štolby, sám rozlomil arcivévodovu pečeť, rozvázal stuhy, list rozvinul a z jediného pohledu mu bylo jasné, že text je psán latinsky. Králi janovi, v portugalsku třetímu toho jména, nebyla latina neznámá, jelikož v mládí se mu v tomto ohledu dostalo náležitého vzdělání, přesto si však víc než dobře uvědomoval, že nevyhnutelná váhání, příliš dlouhé odmlky či více než pravděpodobné chyby v překladu by u přítomných mohly vyvolat mylnou a v zásadě nespravedlivou představu o královském majestátu. Ale to už královský tajemník, jehož

důvtipnost a pohotovost jsme již poznali, nenápadně udělal dva kroky ke králi a čekal. A král zcela přirozeně, jako by měl celou scénu předem naplánovanou, oznámil, Pan tajemník se ujme čtení a překladu vzkazu, jímž náš milovaný bratranec maxmilián určitě odpovídá na naši nabídku, že mu darujeme slona šalamouna, přičemž se domnívám, že pro tentokrát můžeme upustit od čtení celého dopisu, neboť stačí, když se seznámíme s jeho podstatou. Jak si přejete, výsosti. Tajemník spěšně přelétl očima zdlouhavé a zbytečné zdvořilostní fráze, které v tehdejších epistolárním stylu bujely jako houby po dešti, a pátral pohledem o kus níž, dokud nenašel, co hledal. Nepřekládal, jen oznámil, Arcivévoda maxmilián rakouský s díky přijímá dar od portugalského krále. Na královské tváři se mezi hustým plnovousem a knírem rozhostil spokojený úsměv. I královna se usmála a současně se pjala ruce v děkovném gestu, jež bylo vysláno k arcivévodovi maxmiliánovi rakouskému, ale jehož konečným adresátem byl bůh všemohoucí. Královna, jejíž nitro se před chvílí zmítalo v pochybnostech, totiž dospěla k nikterak objevnému poznání, že svému osudu nikdo neuteče. Tajemník si znovu vzal slovo a hlasem, v němž jako by jeho hovorovou portugalštinu prostoupila liturgická tíha latiny, seznámil přítomné s dalšími instrukcemi, které dopis obsahoval, Píše, že zatím nezná datum odjezdu do Vídně, snad někdy v polovině října, ale jisté to není. Teď jsme na začátku srpna, oznámila poněkud zbytečně královna. Arcivévoda dále píše, že pokud vaše výsost chce, nemusí čekat, až se datum odjezdu přiblíží, a může poslat sulejmana dřív. Jakého sulejmana, otázal se dopáleně král, Ještě slona nemá a už mu chce měnit jméno. Sulejman nádherný je turecký sultán, výsosti. Nevím, co

bych si bez vás počal, pane tajemníku, a jak bych zjistil, co je zač tenhle sulejman, nebýt vaší vynikající paměti, díky níž mi každou chvíli něco objasníte a vysvětlíte. Prosím za prominutí, výsosti, omlouval se tajemník. Následovalo tíživé ticho a všichni přítomní před sebou navzájem uhybali pohledem. Úředníková tvář, kterou před chvílí zalil ruměncem, byla sinale bledá. To já bych měl požádat o prominutí, promluvil král, a nijak se za to nehanbím, leda před vlastním svědomím. Můj pane, zamumlal pêro de alcáçova carneiro, kdo jsem já, abych vám odpouštěl, ať je to cokoliv. Jste můj tajemník, k němuž jsem se před chvílí zachoval neuctivě. Výsosti, prosím vás. Král si posunkem ruky zjednal ticho a pak prohlásil, šalamoun, jemuž, dokud je zde, zůstává toto jméno, si neumí představit, jaký rozruch tu vládne od chvíle, kdy jsem se rozhodl darovat jej arcivévodovi, a věřím, že nikdo z přítomných si v podstatě nepřeje, aby odešel, což je zvláštní, protože to není kočka, která se otírá o nohy, ani pes, co se na člověka dívá jako na svého stvořitele, a přesto tu stojíme dojatí, až nešťastní, jako by nám brali něco cenného. Nikdo by to nedokázal vyjádřit lépe než vaše výsost, řekl tajemník. Ale teď k věci, kde jsme skončili v otázce šalamounovy cesty do valladolidu, zeptal se král. Arcivévoda píše, že by bylo dobré, aby se s odesláním příliš neotálelo, a slon si mohl zvyknout na nové prostředí i pána, což sice není přesný překlad zde použitého latinského výrazu, ale nic lepšího mě teď nenapadá. Rozumíme, nemusíte se s tím tolik párat, řekl král a po krátké úvaze dodal, Nejvyšší štolba si vezme na starost skladbu doprovodu, je třeba dvou mužů, kteří budou k ruce mahutovi, několika dalších na zajištění dodávek vody a krmitiva, jednoho volského potahu a vozu s potřebným vybave-

ním, jako je třeba bečka na vodu, protože i když u nás v portugalsku nebude nouze o řeky či potoky, kde by se šalamoun napil a opláchl, v té prokleté kastilii, která je suchá a rozpuhaná jako sluncem vybělená kost, to bude horší, a vojenské jízdy, kvůli málo pravděpodobnému riziku, že by nám chtěl někdo šalamounka ukrást. O průběhu příprav bude nejvyšší štolba informovat vás, pane tajemníku, proč se vám tímto omlouvám, že budete zatěžován takovými podružnostmi. Na tom není nic podružného, výsosti, jde o záležitost, která k funkci státního tajemníka bezpochyby náleží, protože zde nejednáme o ničem menším než o převodu státního majetku. Šalamouna určitě nikdy nenapadlo, že je státním majetkem, poznamenal král trochu pobaveně. Stačilo by, kdyby si býval uvědomil, že voda a krmení mu nepadají z nebe, výsosti. Já žádám a nařizuji, vložila se do hovoru královna, ať nikoho ani nenapadne přijít a oznámit mi, že šalamoun už odešel, dozvím se to, až sama uznám za vhodné se zeptat. Poslední slova téměř nebyla slyšet, jako by se královské hrdlo náhle zalklo vzlykem. Plačící královna je něco, před čím musíme všichni ohleduplně sklopit zrak. Tak učinil král, státní tajemník i nejvyšší štolba. Poté co královna odešla a už nebylo slyšet ani šustění jejích sukní po podlaze, král připomněl, Jak jsem říkal, nepřejeme si, aby šalamoun odešel. Ještě je čas vzít to zpátky, výsosti, řekl státní tajemník. Vzalo to i mě, pane tajemníku, ale své slovo nemohu vzít zpátky, šalamoun se už vydal na cestu. Musíte se věnovat jiným úkolům, výsosti, nedovolte, aby se vaše myšlenky točily jen kolem slova. Jak se jmenuje ten mahut, zeptal se znenadání král. Myslím, že subhro, pane. Co to znamená. Nevím, ale mohu se ho zeptat. Zeptejte se, chci vědět, do jakých rukou šalamou-

na svěřuji. Do stejných, v jakých doposud byl, dovoďte mi, abych vám připomněl, že šalamoun přijel s tímhle mahutem z indie. Je jiné mít ho blízko, nebo ho mít daleko, do dnešního dne mě nenapadlo zajímat se, jak se ten člověk jmenuje, až teď. Rozumím, pane. Přesně tohle se mi na vás líbí, člověk vám nemusí říci všechno, ale vy pochopíte, oč mu jde. Měl jsem dobrého učitele ve svém otci a vaše výsost si s ním v ničem nezadá. Na první poslech to nezní jako mimořádná chvála, ale když pomyslím, kdo byl váš otec, jsem poctěn. Dovolíte, výsosti, abych se vzdálil, požádal tajemník. Běžte, běžte pracovat a nezapomeňte na ty nové šaty pro mahuta, jakže jste říkal, že se jmenuje. Subhro, pane, s há. Dobrá.

Desátý den po tomto rozhovoru, sotva se slunce vyhouplo přes obzor, opustil šalamoun ohradu, v níž dva roky živořil. Průvod vypadal tak, jak bylo stanoveno, nahoře na slonově hřbetě mu předsedal mahut, který dostal k ruce dva muže pro případ potřeby, dalším byla svěřena starost o zásoby, pár volů táhl vůz s bečkou vody, která se na hrbolaté cestě neustále převalovala ze strany na stranu, a s ohromným nákladem balíků nejrůznějšího krmiva, následoval jízdní oddíl odpovědný za to, že všichni poutníci bezpečně dorazí do správného přístavu, a v závěru průvodu jel vojenský zásobovací vůz, na který král nepomyslel, tažený dvěma mulami. Časná hodina a utajený odjezd vysvětlovaly, proč tu nebyli žádní zvědavci a podobní svědci události, s výjimkou jediného kočáru, který zamířil k lisabonu, jakmile slon a jeho doprovod zmizeli za první zatáčkou. V kočáru seděl portugalský král jan třetí a státní tajemník pêro alcáçova carneiro,

s nímž se tu nejspíš setkáváme naposled, ale možná ne, protože život se našim předpovědím jen směje, promlouvá, kde bychom předpokládali mlčení, a přináší nečekané návraty těch, které jsme už nečekali. Zapomněl jsem, co znamená mahutovo jméno, jak jste to říkal, otázal se král. Bílý, výsosti, pojmenovali ho subhro, bílý, i když na to nevypadá. V jedné z palácových komnat spí v šeru pod baldachýnem královna a má ošklivý sen. Zdá se jí, že odvedli šalamouna z belému a ona se každého ptá, Proč jste mi o tom neřekli, ale když se pak dopoledne rozhodne vstát, už si tu otázku nepoloží, a ani sama neví, jestli ji někdy vůbec vysloví. Snad za dva, tři roky před ní někdo náhodou řekne slovo slon, a portugalská královna kateřina rakouská se pak skutečně zeptá, Když už je řeč o slonech, co se stalo se šalamounem, je pořád v belému, nebo jste ho už poslali do vídně. A když jí odpoví, že je sice ve vídni, ale spolu s dalšími divokými zvířaty tam žije v jakési zoologické zahradě, řekne, jako by nerozuměla, To zvíře má ale štěstí, užívá si života v nekrásnějším městě na světě, zatímco já tady vezím mezi přítomností a budoucností, z nichž ani jedna nevypadá nijak nadějně. Pokud u toho bude král, bude předstírat, že nic neslyšel, a státní tajemník, nám již známý pêro alcáçova carneiro, který rozhodně není žádný pánbíčkář, stačí si vzpomenout, co řekl o inkvizici, a zejména co z opatrnosti zamlčel, vyšle mlčenlivou prosbu k nebesům, ať slona přikryjí pláštěm zapomnění, který mu změní tvary tak, že mu líná představivost přisoudí podobu obyčejného dromedára, což je také zvíře podivného vzhledu, nebo toho druhého velblouda, kterého osud poměrně nemilosrdně obtěžkal dvěma hrby, a který ještě méně lichotí vzpomínám těch, které takové nepodstatné příběhy zajímají. Minu-

lost je jako obrovské suťovisko, jímž by se mnozí raději prohnali jako po dálnici, zatímco jiní trpělivě kráčejí a odvalují kámen po kameni, protože je zajímá, co se pod nimi nachází. Někde jsou škvoři nebo stonožky, velké bílé larvy nebo kukly, ale pod jedním se možná objeví slon a ponese na hřbetě mahuta jménem subhro, neboli bílý, které je zcela nevhodné pro člověka, jehož portugalský král a jeho státní tajemník spatřili v belémské ohradě stejně špinavého jako slona, o něhož se měl starat. Je důvod věřit přísloví, které nás moudře učí, že i to nejdražší sukno časem vybledne, protože přesně to se stalo mahutovi a jeho slonovi. Když je tam předváděli jako novinku, veřejnost hořela zvědavostí a královský dvůr pořádal pro šlechtice a šlechtičny organizované exkurze do belému, aby si dámy a pánové mohli chobotnatce prohlédnout, ale zakrátko začal zájem opadat a následky na sebe nenechaly dlouho čekat, mahutův indický šat se proměnil v cáry a chlupy a skvrnky na slonově kůži téměř zmizely pod dvouletým nánosem špíny. Teď je už ale všechno jinak. Kromě všudypřítomného prachu cesty, který šalamounovi obaluje nohy skoro až ke kolenům, kráčí slon čistý a vymydlený jako paténa, a mahut i bez pestrobarevného sárí září v novém pracovním úboru, který po něm, ať už omylem či z velkorysosti, ani nechtěli zaplatit. Mahut subhro, neboli bílý, sedí obkročmo v prohlubni mezi šalamounovým krkem a mohutným hřbetem, v ruce hůl, jíž zručně řídí jízdu lehkými doteky či bolestivým popichováním, po němž zůstávají na tvrdé sloní kůži viditelné stopy, a chystá se zaujmout druhou- či třetířadou úlohu v příběhu, jehož naprosto prvořadým protagonistou je slon šalamoun, a po něm, podle zásluh, vzhledem k tomu a onomu a za tohle a tamto, zde

zmíněný subhro nebo arcivévoda. Teď ale udává tón mahut. Obhlédl začátek a konec průvodu a zaznamenal jistý nesoulad, zcela pochopitelný, když si uvědomíme, jak různí živočichové jej tvoří, slon, lidé, koně, muly a volí, každý jde svým přirozeným či vnuceným tempem, ale je jasné, že na téhle pouti nikdo nemůže postupovat rychleji než ten nejpomalejší, a to je volský potah. Volí, uvědomil si subhro a zmocnila se ho panika, kde jsou volí. Po volském potahu ani jeho těžkém nákladu, beče s vodou a balících píce, nebylo nikde ani vidu. Ale pak se mahut uklidnil, jednoduše se opozdili a musíme na ně počkat. Chystal se sklouznout ze slona dolů, ale rozmyslel si to. Co když bude třeba znovu nasednout a nepovede se to. V zásadě ho zdvihal a prakticky usazoval na místo slon svým chobotem. Nicméně z opatrnosti je lepší počítat s tím, že zvíře nebude mít náladu, něco ho rozčílí nebo bude prostě trucovat a odmítne hrát roli výtahu, pak by se hodily schůdky, jakkoliv je těžké si představit, že našťvaný slon by byl ochoten stát se pouhým držákem a dovolil by mahutovi nebo komukoliv jinému vylézt nahoru. Schůdky měly čistě symbolický význam, podobně jako škapulíř či medailonek s obrázkem světice. V tomto případě mu však schůdky neposlouží, protože povoz, který je veze, má zpoždění. Subhro zavolal na jednoho ze svých pomocníků, ať upozorní velitele jízdy, že je třeba počkat na voly. Že odpočinek udělá dobře i koním, i když po pravdě řečeno, ti se příliš namáhat nemuseli, žádný klus, žádný cval, už z lisabonu pořád jen krátkým krokem. Nic, co by se podobalo jízdě nejvyššího štolby do valladolidu, na kterou její účastníci, veteráni té heroické výpravy, hned tak nezapomenou. Jezdci sesedli z koní, pěšáci posedali či polehali na zem, mnozí

využili chvíle ke spánku. Mahut z výšky sloního hřbetu zhodnotil dosavadní průběh cesty a výsledek ho nijak neuspokojil. Podle postavení slunce šli asi tři hodiny, což je přehnaně velkorysá formulace, protože nemalou část toho času promarnil šalamoun koupelemi v teju prokládanými nadšeným rejděním v bahně, které z hlediska sloní logiky bylo jen důvodem k další zdlouhavé koupeli. Slon byl zjevně rozrušený, neklidný, vést ho vyžadovalo značnou trpělivosti a zejména nadhled. Šalamounovo dovádění nás stálo určitě hodinu času, řekl si mahut, načež od úvah o čase přešel k rozjímání o prostoru, Jakou vzdálenost jsme asi urazili, jednu míli nebo dvě, ptal se sám sebe. Krutá pochybnost a transcendentní otázka. Kdybychom žili v době antického řecka a říma, naprosto klidně bychom odpověděli, že hlavní míry jsou stadion, stopa a míle, protože naše znalosti by vyplývaly z praktické zkušenosti. Necháme teď stranou stadion a stopu, měřené na palce a kroky, a soustředíme se na míli, o níž mluvil subhro a která se sice také dělí na palce a kroky, ale má ohromnou výhodu, protože nás zavádí na známou půdu. Ale, ale, ozvali by se s nezbytně ironickým pousmáním současníci, s nimiž by nás osud svedl dohromady, každý přece ví, kolik měří míle. Na to je nejlepší odpovědět, že ano, ve své době to jistě ví každý, ale jen ve své době. Starý výraz míle, který zní stejně pro všechny a ve všech dobách, vykonal dlouhou pouť od sedmi tisíc a pěti set kroků či tisíce a pěti set passusů, které měřila míle za římanů a v raném středověku, ke kilometrům a metrům, a to celým pěti, respektive pěti tisícům, na které dělíme míli nyní. Podobné případy se dají nalézt v kterékoliv oblasti metrických jednotek. A abychom nenechali tvrzení bez důkazu, podívejme se na tradiční su-

chou míru hmotnosti i objemu, jíž je římská libra, která se dělila na dvanáct unicií nebo čtyřicet osm quartilů, a která by se v lisabonu rovnala zaokrouhleně šestnácti a půl litru a v portu dvaceti pěti litrům. A jak se tenkrát dokázali dohodnout, ptá se zvědavý a zvídavý čtenář. A jak se dohodneme my, ptá se ve snaze vyhnout se odpovědi ten, kdo sem téma vah a měr vnesl. A když jsme si to tak pěkně vysvětlili, můžeme přijmout naprosto zásadní a svým způsobem revoluční rozhodnutí, že zatímco mahut a jeho doprovod se dál budou bavit o vzdálenostech podle zvyků a obyčejů své doby, protože jinak by se prostě nedohodli, my, abychom jim dokázali porozumět, budeme používat naše moderní měrné jednotky, protože jinak bychom se opakovaně museli uchýlovat k převodním tabulkám. Bude to v podstatě totéž, jako kdybychom k cizojazyčnému filmu, i když tenkrát v šestnáctém století nic jako film neznali, přidali titulky v mateřštině, protože vůbec nebo dostatečně neznáme jazyk, kterým herci mluví. Tak budeme mít nadále v našem příběhu dvě souběžné promluvy, které se nikdy nesetkají, jednu, kterou dokážeme bez obtíží sledovat, a druhou, která se od této chvíle odmlčí. Zajímavé řešení.

Všechny ty postřehy, soudy a úvahy nakonec mahuta přiměly, aby sklouznul po slonově chobotu na zem a rozhodným krokem zamířil k jízdnímu oddílu. Kde se nachází velitel, zjistil snadno. Když spatřil plachtu, která měla někoho chránit před krutým srpnovým sluncem, byl závěr nasnadě, je-li plachta, bude pod ní i velitel, kde je velitel, tam je třeba mít plachtu, aby ho chránila. Mahut věděl, co chce říct, ale nevěděl, jak začít, a velitel mu nevědomky usnadnil práci, když se zeptal, Tak co je s těmi voly, kdy se konečně objeví.